

2. Катаева А. А., Стребелева Е. А. Дошкольная олигофренопедагогика. Москва: Просвещение, 1988. 160 с.
3. Котырло В. К. Формирование взаимоотношений дошкольников в детском саду и семье. Москва: Академия, 1997. 75 с.
4. Мамкина И. Н. Особенности коммуникативной деятельности у детей с нарушением интеллекта. *Проблемы педагогики*. 2017. № 4. С. 46–53.
5. Шипицина Л. М. Развитие навыков общения лиц с нарушением интеллекта. Спб.: Образование, 2000. 180 с.

Матюха Катерина Євгенівна

Магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – канд. пед. наук,
ст. викладач **О. М. Король**

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УСНОГО ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ ЛЕГКОГО СТУПЕНЯ

У статті окреслено аспекти проблеми розвитку усного зв'язного мовлення учнів із порушеннями інтелекту легкого ступеня. Визначено значення розвитку комунікації для загального розвитку особистості з порушеннями інтелекту легкого ступеня. Проаналізовано психолого-педагогічні дослідження щодо проблеми розвитку усного зв'язного мовлення учнів із порушеннями інтелекту легкого ступеня. Зазначено специфіку організації корекційної роботи щодо розвитку усного зв'язного мовлення учнів зазначеної категорії.

Ключові слова: розвиток, усний, зв'язне мовлення, учні з порушеннями інтелекту, легкий ступінь, корекційна робота.

Matyukha Kateryna Yevhenivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical University
A.S. Makarenko University
Supervisor - **Korol O. M.**, Ph.D. ped. science

TO THE PROBLEM OF DEVELOPING ORAL COHERENT SPEECH OF STUDENTS WITH MILD INTELLECTUAL DISABILITIES

The article outlines aspects of the problem of developing oral coherent speech of students with mild intellectual disabilities. The importance of communication development for the general development of personality with mild intellectual disabilities is determined. psychological and pedagogical research on the problem of development of oral coherent speech of students with mild intellectual disabilities is analyzed. The specifics of the organization of correctional work on the development of oral coherent speech of students of this category are indicated.

Key words: development, oral, coherent speech, students with intellectual disabilities, mild degree, correctional work.

Постановка проблеми: У Державному стандарті спеціальної освіти зазначені концептуально-змістовні засади навчання дітей із порушеннями інтелекту та визначені основні освітні компетенції, проміж яких основною визнана мовленнєва компетентність. В учнів із порушеннями інтелекту легкого ступеня формування мовленнєвої компетентності передбачає, перш за все, розвиток мовлення, оскільки логіка мислення дитини та успішність когнітивного й емоційного розвитку трансформується через мовленнєву систему (Л. Вавіна, Т. Власова, Т. Вісковатова, А. Колупаєва, В. Лубовський, Т. Сак, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет, С. Шевченко та ін.).

Розвиток усного зв'язного мовлення в учнів із порушеннями інтелекту легкого ступеня розглядається як одне з найважливіших завдань формування мовленнєвої діяльності як в спеціальних закладах загальної середньої освіти, так і в загальноосвітніх навчальних закладах. У Державному стандарті спеціальної освіти, зазначено, що важливим компонентом життєвої компетентності учнів є реалізація комунікативного принципу, який є провідним у вивченні української мови та передбачає вміння користуватися мовою, як засобом спілкування.

Актуальність: На сьогодні, у практиці роботи спеціальних закладів загальної середньої освіти не вистачає педагогічних технологій, які мають враховувати сучасні підходи до розвитку зв'язного мовлення та розробляються на основі інтегративної та навчальної діяльності, як основи навчально-виховного процесу учнів з особливими освітніми потребами.

У дослідженнях науковців, зокрема М. Вашуленка, Т. Донченко, Т. Ладиженської, О. Леути, Л. Мацько, М. Пентелюк та ін., зазначається, що стан розвитку мовленнєвих і комунікативних умінь особистості залежить від стану сформованості лексичних, граматичних, синтаксичних знань та умінь їх використовувати у практичній мовленнєвій діяльності, повно і ґрунтовно будувати висловлення. Тому процес розвитку зв'язного мовлення передбачає інтенсивну роботу з формування комунікативних умінь в основних видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо).

Мета статті – проаналізувати специфіку розвитку усного зв'язного мовлення учнів із порушеннями інтелекту легкого ступеня.

Виклад основного матеріалу. Психолого-педагогічні дослідження, проведені протягом тривалого часу Н. Нікішиною, В. Лубовским, Т. Єгоровою, М. Іпполітовою та ін., констатують у дітей з порушеннями інтелекту нестійкість

уваги, недостатність розвитку фонематичного слуху, зорового і тактильного сприйняття, оптико-просторового синтезу, моторної і сенсорної сторони мовлення, довгострокової та короткочасної пам'яті, зорово-моторної координації, автоматизації рухів і дій.

На основі проведених досліджень у дітей зазначеної категорії виявляється недостатній рівень сформованості основних інтелектуальних операцій: аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння та абстракції. Відзначається непланомірність аналізу, недостатня його точність, однобічність. Найбільш характерна особливість цих дітей – невідповідність між рівнем інтуїтивно-практичного і словесно-логічного мислення.

Відповідно до зазначеного, мислення дітей із порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня характеризується поверховістю, яка проявляється в абстрагуванні та узагальненні несуттєвого, недостатній гнучкості мислення, схильності до шаблонних, стереотипних рішень. Спосіб дії, ефективний в одних умовах, невиправдано переноситься в інші.

Психолого-педагогічні дослідження показують, що у дітей зазначеної категорії відсутні шкільні інтереси. Вони не відразу включаються в роботу класу, не відповідають на запитання вчителя, ніби не чують, про що йде мова. Якщо ж вони включаються в роботу, то припиняють її, як тільки виникають труднощі. Учні не завжди засвоюють програмний матеріал, не можуть зосередитися на завданні. Обстановка класу діє на них збуджуюче, і разом з ним вони швидко втомлюються. Вони не можуть оцінити виконану роботу, не звертають уваги на виправлені в зошиті учителем помилки. У них не виробляється усвідомленого ставлення до оцінки вчителя [3, с. 33].

Мовленнєва діяльність учнів із порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня також має ряд особливостей. Для них характерні: бідний словниковий запас (особливо активний), поняття звужені, розпливчасті, іноді помилкові; істотні труднощі в оволодінні граматичною будовою мови (особливо в розумінні та вживанні логіко-граматичних конструкцій); своєрідне формування словотвірної системи мови; пізніше оволодіння здатністю усвідомити мову як особливого роду дійсність, відмінну від предметної; порушення у формуванні монологічного мовлення [1, с. 56].

Перераховані особливості мовленнєвої діяльності учнів із порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня викликають значні труднощі у ході навчання та розвитку зв'язного мовлення.

Діти зазначеної категорії відчують більше труднощів під час складання описових розповідей репродуктивного та продуктивного виду, ніж їх однолітки з нормотиповим розвитком. У ході описових викладів і творів у них порушується цілісність і зв'язність текстового повідомлення. Цілісність і смислову організацію тексту викладу порушують зміна порядку слів у реченні та пропуски однієї з мікротем. Для творів більш типовими є порушення послідовності опису.

Аналіз письмових робіт виявив невміння учнів із порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня виділяти структурні компоненти продуктивних і репродуктивних текстів. У роботах у таких дітей допускаються такі помилки композиційної структури: у більшості викладів творів відсутня вступна частина, висновки в роботах описового характеру відсутні зовсім.

Оцінка способів міжфразного зв'язку показує, що значна частина робіт учнів із порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня є набором речень, не пов'язаних між собою. Звертає на себе увагу наявність безглузких речень, вироблених штампів, «застрягання» на назві якої-небудь дії. Найбільш характерним для робіт учнів зазначеної категорії є такі види зв'язок, як лексичний повтор і займенникова заміна [2, с. 88].

Основними завданнями уроків рідної мови та літератури для учнів із порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня є підвищення рівня сенсорного та інтелектуального розвитку, а також збагачення і систематизація словника, розвиток усного діалогічного і монологічного мовлення. Заповнення прогалин попереднього розвитку, подальше накопичення знань і розвиток мовленнєвих навичок.

Розвиток зв'язного мовлення в учнів із порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня є важким процесом, що вимагає використання особливих методичних прийомів. Діти повинні навчитися не тільки користуватися певними словами і виразами, але й повинні озброїтися засобами, що дозволяють самостійно розвивати мовлення в процесі спілкування і навчання. Розвиток зв'язного мовлення дітей спирається на формування пізнавальних процесів, на вміння спостерігати, порівнювати і узагальнювати явища навколишнього життя [4, с. 78]. Учні із порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня швидко відволікаються, стомлюються, не утримують в пам'яті завдання, часто не можуть довести

розпочату роботу до кінця. Усі ці та багато інших особливості психічних процесів дітей не можуть не позначатися на стані та ході розвитку їх мовлення.

У корекційній роботі у спеціальному закладі загальної середньої освіти основна увага приділяється: формуванню монологічного мовлення; навчанню дітей складання речень і навчанню розповідям різного виду. Найбільш рекомендованими у вивченій літературі є наступні прийоми розвитку зв'язного мовлення учнів із порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня:

1. Розповідь за демонстрованими діями – цей прийом вчить уважно спостерігати, зберігати в пам'яті послідовність побачених дій, підбирати до них точні граматичні категорії.

2. Переказ розповіді з опорою на серію сюжетних картинок – це вміння формується на основі вищезгаданого. Під час використання цього методу роботи педагог повинен враховувати можливості образної пам'яті дітей, здатності встановлювати логічні зв'язки і відносини.

3. Складання розповіді за однією сюжетною картинкою. Це найскладніший вид розповіді. Тут важче забезпечити план висловлювання через відсутність зразка. Тільки питальний план педагога допоможе дітям забезпечити послідовність етапів викладу. Однак відсутність зразка дозволяє почати дуже важку, але таку необхідну роботу над творчим розповіданням [5, с. 92].

Конкретна цільова установка завдання – дуже важливий момент, тому що саме від мети заняття буде залежати структура. Одним дітям для того, щоб вони правильно виконали завдання, досить своєчасного схвалення, емоційної стимуляції чи нагадування умови завдання. Іншій групі дітей необхідно додаткове роз'яснення способу виконання завдання. Підсумовуючи вищесказане, можна констатувати, що розвиток зв'язного мовлення учнів із порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня відбувається зі значними труднощами та потребує дослідження та детального аналізу.

Висновки. Завдання розвитку зв'язного мовлення в освітньому закладі посідає центральне місце. Навчання зв'язному мовленню є метою, і засобом практичного опанування мовою. Комунікативна функція має надзвичайне значення для розвитку інтелекту та самосвідомості дитини, позитивно впливає на формування її важливих особистісних якостей таких, як комунікабельність, доброзичливість, ініціативність, креативність, компетентність. За допомогою

добре розвиненого зв'язного мовлення дитина навчається чітко та ясно мислити, легко встановлює контакт із оточуючими, ініціює власні ідеї, бере участь у різних видах дитячої творчості

Перспектива дослідження. У опрацюванні психолого-педагогічної літератури з підбору та визначення діагностичних методик дослідження розвитку усного зв'язного мовлення учнів із порушеннями інтелекту легкого ступеня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнездилов М. Ф. Развитие устной речи умственно отсталых школьников. М. : Педагогика 1947. 135 с.
2. Игнатъева С. А., Блинков Ю. А. Логопедическая реабилитация детей с отклонениями в развитии : учеб. пособие для студ. высш. учеб. зав. М. : Владос, 2004. 304 с.
3. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти : навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. К. : НМЦВО, 2003. 229 с.
4. Комарова С. В. Формирование коммуникативных умений у детей с глубокими интеллектуальными нарушениями. *Логопед.* 2004. № 2. С. 76–82.
5. Шипицына Л. М. Развитие навыков общения у детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью. СПб. : Союз, 2004. 336 с.

Москалець Юлія Анатоліївна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – **Бондаренко Ю.А.**, докт. пед. наук,
професор

ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВЧОЇ ЛЕКСИКИ

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми збагачення словника дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами народознавчої лексики. Охарактеризовано особливості формування лексики у дітей із затримкою психічного розвитку, напрями її розвитку. Акцентовано увагу на використанні народної творчості, зокрема загадок, прислів'їв, приказок та казок у напрямі збагачення словника та формування етнічно-мовної особистості.

Ключові слова: словник, народознавча лексика, дошкільники із затримкою психічного розвитку.